

ONDERZOEK ONTWIKKELINGSPERSPECTIEVEN AGRARISCHE BEDRIJVEN PUTTEN

EINDRAPPORTAGE VAN
GROOTSCHALIGE ENQUÊTE
ONDER AGRARISCHE
BEDRIJVEN IN HET
BUITENGEBIED VAN PUTTEN

VanWestreenen
ADVISEURS RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

Opdrachtgever: Gemeente Putten
Fontanusplein 1
3881 BZ Putten

Uitgevoerd door: VanWestreenen BV
Scherpenzeelseweg 11
6741 LX Lunteren

Datum: 11 juli 2023

Inhoud

Inleiding	4
De enquête	5
Typologie bedrijven en eigendom	6
Werkgelegenheid	9
<i>Aanvulling inkomen</i>	9
Hoe wordt gedacht over het stikstofdossier en emissiereductie?	10
Emissies uitruilen	10
Stoppen of doorgaan	11
<i>Doorgaan</i>	11
<i>Verplaatsen</i>	12
<i>Stoppen</i>	12
Functieveranderingsbeleid	13
<i>Functieverandering naar wonen</i>	13
<i>Functieverandering naar werken</i>	14
Overige bevindingen	15
<i>Melkveehouderij</i>	15
<i>Functioneren gemeentebestuur</i>	16
<i>Vergunningen</i>	16
<i>LBV+</i>	17
Aanbevelingen	18
Bijlagen	20
Bijlage 1 Vragenlijst inventarisatieproject Putten.....	20

Inleiding

Het zijn roerige tijden voor agrariërs in Nederland. De laatste jaren zijn er veel zorgen bij hen ontstaan over de toekomst van de sector. Dit wordt ingegeven door de stikstofproblematiek, volksgezondheidsonderzoeken en maatschappelijke druk. De stikstofproblematiek heeft ervoor gezorgd dat er een groep agrariërs in contact is gekomen met het gemeentebestuur. Er vinden nu frequent overleggen plaats tussen deze (officieuze) afvaardiging van de sector en de gemeente. Vanuit dat overleg zijn inmiddels meerdere bijeenkomsten in groter verband georganiseerd. De laatste daarvan betrof een grote bijeenkomst in de Aker waarbij de gemeente Gedeputeerde Peter Drenth (destijds Gedeputeerde voor landbouw) had uitgenodigd om de sector bij te praten over de ontwikkeling van provinciaal beleid voor landbouw en stikstof. Vanaf de eerste gesprekken tussen de gemeente en de afvaardiging van de sector is reeds aangegeven dat onderzoek naar de toekomst van het buitengebied van Putten wenselijk is. De afgelopen 2 decennia is het buitengebied van de gemeente Putten reeds stevig veranderd en, of we dit nu willen of niet, in de toekomst zal het buitengebied nog verder veranderen. Het College heeft uiteindelijk ingestemd met de uitvoer van een dergelijk onderzoek en heeft dat aan ons uitbesteed. Van 28 maart tot en met 21 juni 2023 zijn 130 agrarische bedrijven in het buitengebied van Putten bezocht. Daar is aan de hand van een enquête onderzoek gedaan naar het toekomstperspectief voor het buitengebied van Putten. Hoe zien de Puttense agrariërs de toekomst voor hun bedrijfsvoering en hoe zien zij de toekomst voor het buitengebied in het algemeen?

De enquête

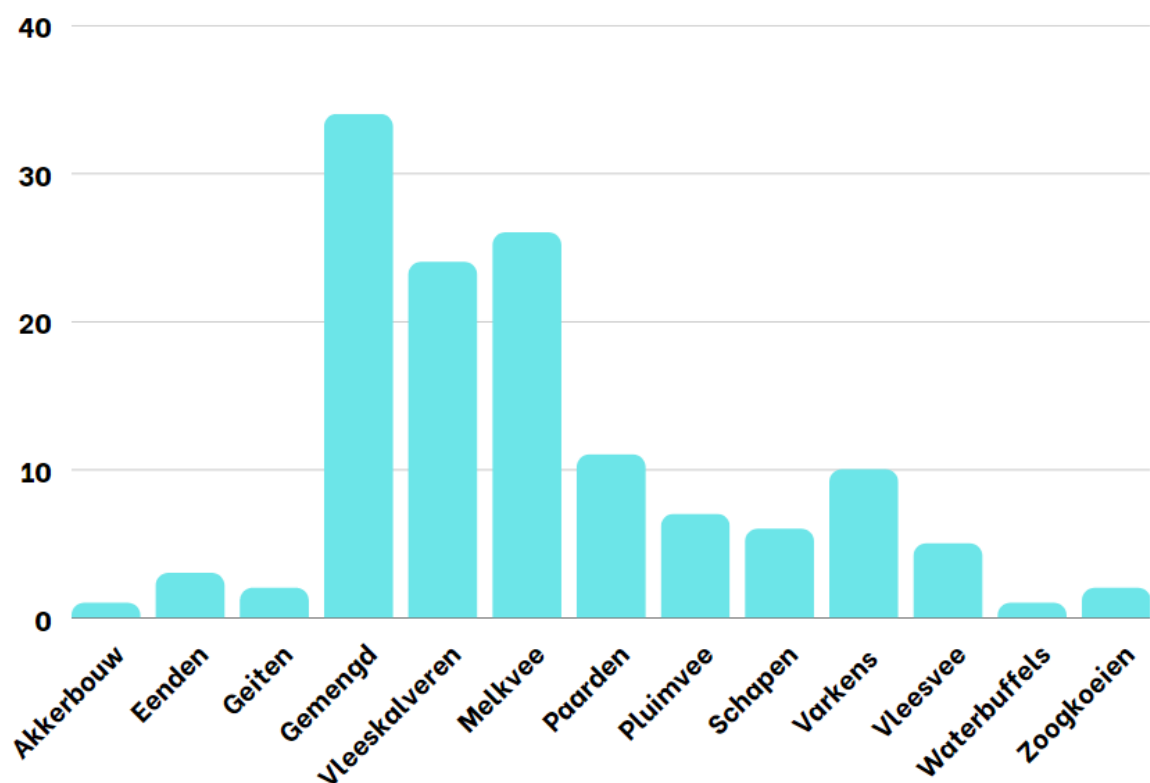
Er zijn brieven met een uitnodiging voor deelname aan de enquête verzonden naar 240 adressen. Daarnaast heeft gemeente Putten tweemaal een advertentie geplaatst in de krant om mensen uit te nodigen deel te nemen aan het onderzoek. De adressen die een brief hebben ontvangen zijn vervolgens vanuit de gemeente opgebeld (als een telefoonnummer voor handen was) met de vraag of de desbetreffende persoon wilde meedoen met de enquête. Vijftig daarvan hebben aangegeven niet te willen meedoen om uiteenlopende redenen. Sommigen hadden inmiddels geen agrarisch bedrijf meer, sommigen wilden er geen tijd voor vrijmaken en een deel sprak wantrouwen uit ten aanzien van het onderzoek. Uit de recent opgestelde economische visie van gemeente Putten wordt uitgegaan van ongeveer 150 actieve agrarische bedrijven. Aanvankelijk is ingeschat dat zo'n 90 adressen zouden willen deelnemen aan het onderzoek, maar mede door de promotie van de officieuze afvaardiging van de sector werden er uiteindelijk 130 adressen bezocht. Het is belangrijk om te beseffen dat de in deze rapportage aangehaalde waarden en sfeer zijn gebaseerd op de afgenomen enquêtes, daardoor zal er een beperkt verschil in cijfers bestaan ten opzichte van bijvoorbeeld CBS cijfers, maar die verschillen zijn ondergeschikt. Toen de meerderheid van de enquêtes werd afgenomen was nog niet bekend hoe de landelijke opkoopregeling er uit zou komen te zien. Deze regeling is op 12 juni 2023 bekend gemaakt.

De enquête start met algemene vragen over de onderneming, de ondernemer, mogelijke opvolging en wordt gevolgd door vragen aangaande de stikstofproblematiek en sluit af met vragen over het functieveranderingsbeleid. Hierna volgt een korte samenvatting per onderwerp. In bijlage 1 zijn de aan de ondernemers gestelde vragen opgenomen. Om de enquête zo effectief mogelijk te laten zijn is anonimiteit richting de ondervraagden gegarandeerd, deze belofte heeft het College gedaan.

Typologie bedrijven en eigendom

Het landelijk gebied van de gemeente Putten heeft een aantrekkelijk en afwisselend landschap met daarbinnen een rijke schakering van veehouderijbedrijven. Van vroeger uit zijn veel bedrijven gemengd, dat is kenmerkend voor de regio: het Veluwe gemengde bedrijf. Het Veluwe gemengde bedrijf stoelde op de spreidingsgedachte. Als het in een bepaalde sector slechter gaat, dan is er altijd nog een andere sector waar het wel goed gaat. De laatste decennia heeft er op een deel van de bedrijven specialisatie plaatsgevonden als het gaat om de te houden diersoort. In Putten zijn melkveehouderijen, vleeskalverhouderijen, varkenshouderijen en pluimveehouderijen aanwezig. Wij constateren dat er -in verhouding tot de aangrenzende gemeenten en andere soorten veehouderij- relatief weinig pluimveehouderijlocaties zijn.

SECTOREN

Daarnaast zijn er enkele bedrijven die wel vee houden, maar waarvan het type vee afwijkt van de gangbare landbouwhuisdiersoorten. Zij voorzien in hun inkomen door te opereren in niche markten.

Putten kent een aantal pachtboerderijen waarbij het erf en de landerijen eigendom zijn van een verpachter. Daarnaast heeft een groot deel van de landgebruikers in Putten, naast hun eigendomsgronden, grond die gepacht of gehuurd wordt. Dat zijn vaak kleinere delen ten opzichte van hun eigendomsgronden.

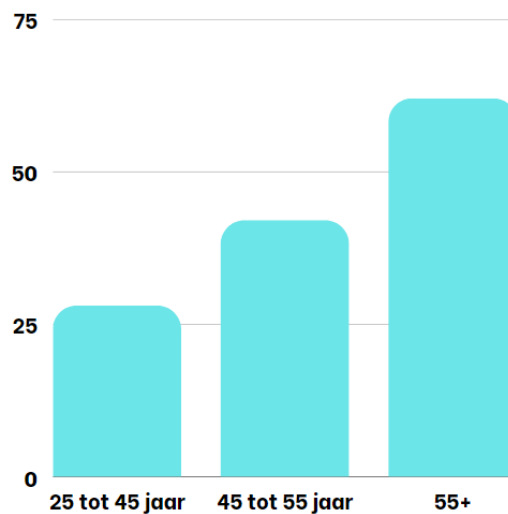
In het kader van deze rapportage hebben wij overwogen onderscheid te maken tussen kleine, middelgrote en grote bedrijven. In dat geval zouden we een definitie moeten bepalen van de categorieën. Gelet op het feit dat omvang van de bedrijven op basis van vrijwilligheid is opgegeven en het feit dat niet alle agrarische bedrijven in Putten hebben meegedaan, achten wij een dergelijke tabel niet representatief genoeg en niet van toegevoegde waarde. Wij constateren dat het voortbestaansrecht van een veehouderij niet per definitie afhankelijk is van de omvang van het bedrijf. Schuldenlast en verdienvermogen spelen hierin ook een belangrijke rol. We zien dat de kleinere bedrijven, met name melkveehouderij, aanvulling van het inkomen zoeken in zogeheten groen / blauwe diensten. Dit zijn tegemoetkomingen vanuit de overheid voor het toepassen van weidevogelbeheer, inzaaien bloemenranden, aanleggen en onderhouden van landschapselementen.

Leeftijd en opvolging

Hieronder is de leeftijdsopbouw weergegeven van de ondervraagden. Daarbij is de leeftijd van de oudste ondernemer aangehouden als er sprake was van een bedrijfsvorm met meerdere personen.

LEEFTIJD (HOOFD)ONDERNEMER

Dit geeft aan dat de grootste groep ondernemers 55 of ouder is. Van de geïnterviewden geeft iets meer dan 30% aan dat er sprake is van opvolging. 34% sluit opvolging uit en bij het overige deel zijn de kinderen nog te jong om daarover wat te kunnen zeggen, of is het nog te onzeker om met stelligheid te kunnen antwoorden. Bij die laatste groep speelt het toekomstperspectief voor de sector in Nederland een rol. Over het algemeen wordt duidelijk uitgesproken dat de kinderen zelf moeten kiezen of zij in het agrarisch bedrijf verder willen en dat daar intrinsieke motivatie aan ten grondslag moet liggen. Sommige ondernemers gaven aan dat ze wellicht liever zien dat de kinderen het bedrijf niet willen overnemen, ze gunnen hun kinderen een onbezorgd leven dan wat zij zelf nu ervaren.

Werkgelegenheid

Het overgrote deel van de agrarische bedrijven in Putten betreft familiebedrijven. In veel gevallen werken de gezinsleden mee in het bedrijf, dat varieert van hand en spandiensten tot aan het in loondienst zijn van het bedrijf. Een deel van de bedrijven schakelen in piekperiodes extern personeel in, voornamelijk ZZP'ers. Denk dan bijvoorbeeld aan het schoonspuiten van stallen na een ronde, het opstarten van kalveren en hulp tijdens geboortepieken. Binnen de veehouderij is het gebruikelijk om voor een deel van de landbewerking, voederwinning en mestafvoer loonwerkers in te schakelen. Putten heeft meerdere loonwerkbedrijven en sommige agrariërs vullen hun inkomen aan door loonwerk uit te voeren voor collega's. Enkele grotere veehouderijen hebben structureel personeel die op basis van vaste contracten werken. Deze bedrijven kunnen niet functioneren zonder de inzet van personeel.

Aanvulling inkomen

Slechts 26% van de ondervraagden haalt het volledige inkomen uit de veehouderij. Dat houdt in dat het overige deel van de ondervraagden extra inkomen generen buiten het agrarische bedrijf om. Bij bijna de helft (48,9%) van alle bezochte bedrijven is sprake van inkomen door werk buiten de deur. Dit varieert van ondernemers die naast hun bedrijf fulltime werken voor een baas of zich verhuren als ZZP'er tot aan dat een van de (in het bedrijf actieve) gezinsleden enkele uren buitenshuis werkt. Daarnaast is er op 36% van de bedrijven sprake van niet agrarische (of agrarisch aanverwante) nevenactiviteiten op het erf die het inkomen aanvullen. Daarbij kan worden gedacht aan kamperen bij de boer, kinderopvang, loonwerkactiviteiten, honden en kattenopvang e.d. Het in het bestemmingsplan Buitengebied opgenomen maximaal toegestane aantal vierkante meters voor nevenactiviteiten, wordt door veel ondernemers als beklemmend ervaren. Dat heeft vooral betrekking op de maximale oppervlakte buiten zorg en recreatie, die is namelijk 350 m².

Hoe wordt gedacht over het stikstofdossier en emissiereductie?

In alle gesprekken kwam het hoofdpijndossier stikstof direct op tafel. Er heerst onder de ondernemers (net als elders in het land) een geweldig onbegrip ten opzichte van de landelijke en provinciale stikstofaanpak, of beter gezegd over het ontbreken van een aanpak. In een deel van de gesprekken bleek grote boosheid over het framen van het stikstof dossier. Een aantal ondernemers is van mening dat er helemaal geen stikstof probleem is, men is alleen maar uit op onze grond! Een deel vindt dat er al voldoende gedaan is, maar het lijkt dat het nooit genoeg is! Een groot deel van de ondernemers is wel bereid nog wat verdergaande stappen in de reductie van stikstof emissie te zetten, maar dan moeten de maatregelen juridisch geborgd zijn en gelijke tred houden met de afschrijvingstermijnen van stallen en stalinrichting. Er moet duidelijkheid komen en blijven waaraan je als bedrijf moet voldoen en de overheid moet als een betrouwbare partner gezien kunnen worden. De ervaringen uit het verleden beloven op dit punt niet veel goeds is het algemene gevoel.

Emissies uitruilen

Een van de redenen van deze enquête was om te sonderen of er bereidheid bestaat onder de Puttense ondernemers voor een eventueel nieuw op te zetten systeem waar stikstof kan worden uitgeruild. Een stopper stelt dan zijn stikstof beschikbaar, waardoor een blijver meer ontwikkelingsperspectief krijgt en aan zijn mogelijk toekomstige stikstofverplichtingen kan voldoen. Deze vraag bleek idealistisch ingestoken. Een stopper voelt er weinig voor om stikstof beschikbaar te stellen, dat zullen zij enkel doen als daar een marktconforme prijs voor wordt gegeven. De blijvers zien wel wat in een dergelijk systeem, maar willen daarvoor niet betalen. Als een dergelijk systeem wordt opgetuigd dan zou de overheid daar dus ook een financiële rol in moeten aannemen. Ten tijde van het afnemen van de enquêtes was er nog veel onduidelijkheid over de mogelijkheden van extern salderen. Op veel erven was bekend dat Schiphol voor veel geld stikstof had gekocht en de beeldvorming die daardoor is ontstaan heeft bijgedragen aan hoe de vragen over emissies uitruilen werden beantwoord.

Stoppen of doorgaan

De vraag hoe de veehouder de toekomst van zijn bedrijf voor zich ziet is een gevoelige vraag, zeker als gevraagd wordt of er op termijn plannen zijn om te stoppen. Twee derde van de ondervraagden gaf aan niet te willen stoppen met hun agrarisch bedrijf. Een betrouwbaar percentage van de bedrijven dat stoppen overweegt is echter niet te geven, omdat bij een aanzienlijk aantal bedrijven het “moeten” gaan stoppen nog niet leeft of wordt verdrongen. Een aantal ondernemers ziet uit naar opkoopregelingen en heeft serieuze belangstelling voor het fenomeen functieverandering.

Doorgaan

Bij alle gesprekken is gevraagd of het bestemmingsplan buitengebied nog voldoende bebouwingsmogelijkheden biedt. Met andere woorden, is het agrarisch bouwperceel voldoende groot om eventuele bedrijfswijzigingen te accommoderen. In bijna alle gevallen blijkt het agrarisch bouwperceel nog voldoende ontwikkelingsruimte te bieden. Over de houding van het gemeentebestuur naar het agrarisch ondernemerschap bestaat overwegend veel waardering. Er wordt vanuit het gemeentehuis goed meegedacht, procedures kunnen natuurlijk altijd sneller, maar het algemene beeld is een agrarisch gezinde gemeente. Uitzonderingen bevestigen hier ook de regel, maar de eerlijkheid gebiedt dan ook gelijk te zeggen dat de bedrijfsomstandigheden bij die gevallen daar soms “aanleiding” toe gaven of hebben gegeven!

Het voorgaande constaterende, lijkt het bestemmingsplan Buitengebied voor de blijvende en zich ontwikkelende bedrijven, adequaat vorm gegeven en is slechts incidenteel een aanpassing nodig. Door het toepassen van maatwerk met de bestaande uitwerkingsregels die in het bestemmingsplan zijn opgenomen, kan hier adequaat op de uitbreidingswensen worden gereageerd. Een punt van aandacht blijft wel het milieudeel van de omgevingsvergunningen. Vanuit het veld zijn weinig klachten gehoord over het verlenen van dit deel van de vergunning, voor zover het aspecten als geur en fijnstof betreft. Vanuit het gemeentehuis wordt realistisch meegedacht op dit punt. In sommige specifieke gevallen bleek dat het voor Putten afwijkende geluidbeleid een doorn in het oog, vooral omdat Putten zich daarmee strenger profileert dan omliggende gemeenten en het zijn doel voorbij lijkt te gaan. Het doel is een stil buitengebied, maar op het oog, of beter gezegd: “op het oor”, zijn er geen merkbare verschillen bij de grensovergangen naar de omliggende gemeenten.

Grote zorgen zijn er over het deel van de vergunning daar het de beoordeling van de Natuurbeschermingswet betreft! Over dat deel gaat de gemeente niet, dat is de bevoegdheid van de provincie.

Verplaatsen

Een aantal ondernemers staat open voor verplaatsing. Een enkele ondernemer merkt dat hij vastloopt in de omgeving. Verplaatsing naar elders in het land naar een bedrijf met een goede huiskavel zou zeer wenselijk zijn. Het overgrote deel van de ondervraagden is echter sociaal-cultureel gehecht aan de plaats waar zij op dit moment hun bedrijfsvoering hebben. Verplaatsing is dan soms bespreekbaar, maar liefst binnen de gemeentegrenzen en als dat niet kan, niet te ver buiten de regio. Enkele locaties aan de westzijde van Putten, welke goede onderliggende vergunningen hebben, zouden geschikt zijn voor verplaatsing van bedrijven die nu dichtbij Natura2000 zitten (uiterste oostzijde van Putten). Een deel van de ondernemers aan de westzijde zou zijn perceel tegen ruimhartige vergoeding beschikbaar willen stellen.

Stoppen

Voor de op korte termijn stoppende bedrijven zijn tenminste twee aspecten van veel betekenis. Ten eerste bieden de nu geopende opkoopregelingen soelaas? En ten tweede is het in het bestemmingsplan Buitengebied opgenomen functieveranderingsbeleid adequaat? Voor veel ondernemers zal de optelsom van beiden de prikkel kunnen zijn om afscheid te nemen van de veehouderij. Veel ondernemers zijn dan geïnteresseerd in alternatief ondernemerschap en daar schiet volgens veel ondervraagden het huidige functieveranderingsbeleid tekort in.

Funcieveranderingsbeleid

In de gesprekken bleek in algemene zin waardering voor de ruimte voor ruimte (RvR) aanpak die de gemeente voorstaat. Alleen voor de uitwerking zijn veel aanpassingsvoorstellen gedaan. De reeds door het rijk ingezette opkoopregeling, maakt een versnelde discussie over een eventuele aanpassing van het bestemmingsplan Buitengebied erg wenselijk.

Funcieverandering naar wonen

Ten eerste worden de omrekenfactoren (aantal m² te slopen stallen voor een te bebouwen kavel voor een vrijstaande woning) als veel te hoog ervaren. Het opbrengend vermogen van de sloop blijft daardoor achter en de bouw kavels worden te duur. Bovendien wordt bij de buurgemeente Ermelo een geheel andere benadering gevolgd, die ongelijkheid in de hand werkt.

Overigens wordt doorgaans erg kritisch gereageerd op de Ermelose mogelijkheden om rijen woningen in het buitengebied te realiseren. Dat zou midden in het buitengebied niet moeten kunnen. Men ervaart dat als negatief, het buitengebied transformeert dan naar “bebouwde kom”. Daarnaast ziet een grote groep actieve ondernemers nieuwe woningen als een bedreiging voor hun bedrijfsvoering. Met name in Huinen zijn in de afgelopen jaren excessen geweest waarbij “mensen uit het westen” geen begrip toonden voor de normen en waarden die in het buitengebied gelden. Zij tonen weinig tolerantie als het gaat om hinder die ervaren kan worden vanuit regulier agrarisch gebruik, zoals bijvoorbeeld het land bewerken of handelingen met dierlijke mest die voor tijdelijke geurpieken kunnen zorgen. Dit zorgt voor frustratie. Opvallend is overigens dat opvallend deel van de ondervraagden benoemden dat bepaalde verschijningsvormen van huizen in het buitengebied in hun ogen niet passend is. Die groep vraagt meer aandacht voor de traditionele en agrarische uitstraling die woningen in het buitengebied zouden moeten hebben.

Veel ondernemers pleiten voor het kunnen benutten van de bouwrechten voor een nieuwe woning in de rand van de bebouwde kom van Putten. Een of/of benadering (of nabij huidige plaats agrarisch bedrijf of nabij de bebouwde kom) zou recht kunnen doen aan de onderscheiden meningen op dit punt. Om het terugbouwen bij de grens van de bebouwde kom te stimuleren wordt vaak gepleit om daar een lagere sloopnorm te hanteren, omdat ter plekke waarschijnlijk (dure) grond moet worden aangekocht! Wanneer bouwen nabij de bebouwde kom wordt toegestaan, dan zou ook kunnen worden gedacht aan het toestaan van een ruimere variatie woningtypen (rijen, twee onder een kap e.d.), zo is een vaak gehoorde suggestie.

Functieverandering naar werken

In het functieveranderingsbeleid wordt door meeste gesprekspartners een overgang naar een niet-agrarisch bedrijf als een belangrijk gemis ervaren. Dat wil zeggen: er zijn op dit punt wel mogelijkheden, maar die schieten ernstig tekort om te kunnen voorzien in de daadwerkelijke behoefte. De sloopis wordt als onrechtvaardig beschouwd. Veel bestaande agrarische bedrijfsgebouwen zijn nog van dermate kwaliteit dat duurzaam hergebruik in de reden ligt. Er bestaat een grote behoefte aan ruimte voor opslag en onderdak voor ZZP'ers. Daar is in Putten geen ruimte voor beschikbaar op de bedrijventerreinen en bovendien kan men zich afvragen of dure grond op bedrijventerreinen moeten worden ingezet voor dit soort activiteiten.

De algemene mening is dat de schaarse hoeveelheid bedrijventerrein moet worden ingezet voor productiebedrijven die veel werkgelegenheid bieden en dat lichte industriefuncties en opslag een passend alternatief is als opvolgfunctie.

Mits voorzien van goede randvoorwaarden (landschappelijke inpassing, voorkomen verkeersproblemen, oppassen met buitenopslag en grenzen aan de omvang e.d.), zien veel toekomstige stoppers dit als een wenkend perspectief! De rijks opkoopregeling voorziet immers in een "beroepsverbod" waardoor er eventueel weer nieuwe perspectieven ontstaan voor de stoppende veehouder. Bovendien blijft er door deze nieuwe vormen van bedrijvigheid "reuring" in het buitengebied. Opvallend is dat de blijvers dit absoluut prefereren ten opzichte van meer woningen in het buitengebied. Men ervaart de alternatieve vorm van ondernemerschap als collega ondernemers die zij mogelijk kennen en/of weinig van te duchten valt. Dit overigens onder de voorwaarde dat zij niet belemmerd worden in de huidige bedrijfsvoering of toekomstige bedrijfsontwikkeling. Daarbij is de overtuiging van veel blijvers dat sloop van de agrarische bebouwing niet nodig is, men hecht meer waarde aan de landelijke uitstraling die gehandhaafd moet blijven.

Overige bevindingen

Melkveehouderij

De melkveehouderij, met (naar Gelderse maatstaven) redelijk gemiddelde omvang, is de belangrijkste gebruiker van de cultuurgrond. Zij zijn ook de hoofdgebruiker van de gronden in de Putter- en Nijkerker polder. Doordat de poldergronden overwegend worden gebruikt op basis van natuurbeheerspakketten (vooral gericht op weidevogelbeheer), hebben veel melkveehouders natuurbeheer geïntegreerd in hun bedrijfsvoering. Ook wordt veel gebruik gemaakt van de gemeentelijke regeling akkerrandenbeheer. Weidevogelbeheer wordt (mede door het verdienmodel wat daarin zit) als een mooie aanvulling op de bedrijfsvoering gezien. De manier waarop door de ondernemers gesproken wordt over het nest besparend bezig zijn, is hartverwarmend. Het is hun tegelijk een doorn in het oog hoe predatoren (vossen, roofvogels e.d.) de behaalde resultaten deels teniet doen. Een grote ergernis bij de melkveehouders zijn de vele ganzen die in de polder geleidelijk de overhand gaan krijgen. De intensieve begrazing door deze ganzen neemt veel productie weg, maar ook de verzurende vermesting richt veel schade aan de bodem aan. De vraag die vaak gesteld wordt, is: “zou de gemeente hier niet iets tegen kunnen ondernemen?”

Behalve het stikstof vraagstuk, vormt de verkaveling van de gronden voor de melkveehouderij het belangrijkste knelpunt. Voor de melkveehouderijbedrijven die onderdeel zijn van een landgoed wordt op beperkte schaal gebruik gemaakt van de schuifmogelijkheden binnen het landgoed. Maar een gerichte inzet hierop, zou veel meer mogelijk maken. Een aantal landgoederen, zoals bijvoorbeeld Gerven en Volenbeek staan hier, zo is uit de gesprekken met de melkveehouders gebleken, wel voor open, maar een stimulerende projectmatige aanpak zou hier het verschil kunnen maken.

Functioneren gemeentebestuur

Over het zich manifesteren van het gemeentebestuur in het landelijk gebied, bestaat grote tevredenheid. De groeps gesprekken die in de Aker door de gemeente zijn georganiseerd, zijn bij de ondernemers goed gevallen. Dat de gemeente daarna doorgepak heeft door inventarisatie gesprekken met alle agrariërs te gaan organiseren, wordt breed gewaardeerd. Het laatste blijkt ook wel uit de grote deelname aan de gesprekken. Een vaak gehoorde opmerking was, “eindelijk eens iemand op het erf die de moeite neemt ons aan de keukentafel aan te horen en te informeren naar onze welstand”! Iedereen begreep dat er natuurlijk geen harde afspraken gemaakt konden worden, maar het met elkaar van gedachten wisselen over hoe het nu verder moet met het bedrijf, werd zeer gewaardeerd. Het blijft daarom ook de uitdaging te zoeken naar vervolgotrajecten voor het verder doordenken van de ontwikkelperspectieven van bedrijven. Of het nu gaat om het al dan niet doorgroeien van bedrijven, veranderen van productierichting of het eventueel beëindigen van het bedrijf. Iedere ontwikkelingsrichting heeft zo zijn eigen “instrumentenkoffer” en aanpak nodig. De veel gestelde vraag was, of de gemeente Putten deze “stikstofgekte” niet in een meer werkbare richting zou kunnen ombuigen. Enige uitleg hoe het stikstof dossier landelijk is belegd, leidde meestal wel tot de gezamenlijke overtuiging dat de gemeente hier maar beperkte mogelijkheden heeft. Toch moet de gemeentelijke reikwijdte ook weer niet worden onderschat, zo werd vaak betoogd. De landelijke overheid en ook de provincie kan wel allerlei opkoopregelingen aanbieden, maar voor het wijzigen van het bestemmingsplan blijft het gemeentebestuur toch het bevoegde gezag! Gelet op het brede gevoel van ontevredenheid dat over het stikstof dossier leeft in het buitengebied, zou, het gemeentebestuur bij de provincie kunnen aandringen op het snel bieden van duidelijkheid op bedrijfsniveau. Tegelijkertijd zou de provincie kunnen worden gevraagd bedrijfsbegeleidingspakketten te financieren, waarmee ondernemers die daar behoefte aan hebben door “de gure winter van stikstof” heen kunnen worden geholpen.

Vergunningen

De meeste veehouderijbedrijven in Putten beschikken over een (provinciale) Natuurvergunning. Een beperkt aantal bedrijven heeft deze niet, maar functioneert nog op basis van een “oude” gemeentelijke vergunning, waarmee het huidige aantal dieren in de meeste gevallen nog is “afgedekt”¹.

De oppervlakkige inventarisatie die in het kader van het onderhavige project heeft plaatsgevonden, biedt onvoldoende inzicht in de eventuele vergunnings situatie van de bedrijven, dat geldt ook voor het inzicht in de aanwezigheid van latente ruimte die nog in een deel van de vergunningen zit. Hier maken ondernemers zich wel erg veel zorgen over het feit dat de overheid dit mogelijk zou kunnen inperken.

¹ Het hebben van een Natuurvergunning is niet verplicht. Op basis van jurisprudentie (in de volksmond: uitspraak Logtsebaan) mag de huidige bedrijfsvoering niet meer stikstof veroorzaken dan op grond van de stikstofreferentie mag. De stikstofreferentie kan een Natuurvergunning zijn, of kan een gemeentelijke milieutoestemming zijn die gold op de datum dat een Natura2000 gebied werd aangewezen.

Latente ruimte betreft ruimte in de vergunning die, soms tijdelijk, niet gebruikt wordt. Dit zijn rechten die in het verleden verworven of toegekend zijn als gevolg van het ter goeder trouw zorgen van het up to date houden van de vergunningen. Dit verworven recht willen ondernemers dan ook behouden en verdedigen, het is een belangrijk element als het gaat om de ontwikkelingsmogelijkheden in de toekomst. In een aantal bedrijfsbezoeken is gebleken dat er ook in het buitengebied van Putten een aantal zogenaamde PAS-melders zijn. Deze groep van bedrijven vraagt de bijzondere aandacht van het gemeentebestuur, want de onzekerheid die bij deze bedrijven wordt ervaren, grenst aan het onwaarschijnlijke. Er is vanuit de landelijke politiek heel veel beloofd voor deze bedrijven, maar tot een concrete actie is het nog steeds niet gekomen. Wellicht kan door het gemeentebestuur bij de provincie worden gelobbyd om hier op korte termijn klare wijn te schenken, want het uitblijven van actie op dit punt wordt door veel ondernemers verbonden met de onbetrouwbare overheid waarmee zij te maken hebben.

Bij veel ontwikkelende veehouderijen wordt gewezen op de stroperigheid waarmee de provincie eerder natuurvergunningen verleende. Op dit moment zijn de behandeltermijnen langer dan ooit. Het gevoel bij de ondervraagden die in een dergelijke procedure zitten is dat er binnen het provinciehuis een angstcultuur is ontstaan als het gaat om vergunningverlening: angst voor beroepsprocedures. Met als gevolg dat telkens nieuwe jurisprudentie of nieuwe inzichten ontstaan die de procedures voor de zoveelste keer vertraging laten oplopen. Een veel gehoorde suggestie is, “zou het gemeentebestuur het provinciehuis eens kunnen opporren om die vergunningverlening soepel en adequaat te laten verlopen!”.

LBV+

Vanuit de landelijke overheid is de zogenoemde LBV plus opkoopregeling (aanpak piekbelasting) opengesteld. Deze regeling richt zich op alle veehouderijbedrijven waarvan de stikstofdepositie zich boven een bepaalde drempelwaarde bevindt. Door de ligging in de nabijheid van Natura2000-gebied de Veluwe komt de meerderheid van de veehouderijbedrijven in Putten in aanmerking voor deze regeling. Per bedrijf moet een rekenexercitie worden gedaan om vast te stellen of de betreffende locatie een piekbelasting oplevert. De regeling, die door de minister van natuur en stikstof als “woest aantrekkelijk” is aangekondigd, vergoedt ongeveer 120% van de actuele waarde van het bedrijfsofstal. Daarbij gaat men uit van een vastgestelde vergoeding per vierkante meter dierenverblijf, gebaseerd op de leeftijd van het betreffende gebouw. Deze regeling geldt enkel voor pluimveehouders (eenden uitgezonderd), varkenshouders, melkveehouders en vleeskalverhouders. Naast de LBV plus regeling is ook de LBV regeling opengesteld, die ook voor niet-piekbelasters geldt. Hiervoor wordt gerekend met een vergoeding van 100% van de actuele waarde. Deze geldt eveneens voor voornoemde groep minus de vleeskalverhouders. Het is dus zaak dat met name vleeskalverhouders die overwegen te gaan stoppen, zich bezinnen op de LBV plus regeling.

Aanbevelingen

Onderstaande aanbevelingen hebben geen prioriteitsvolgorde, maar volgen rechtstreeks uit de waarnemingen die bij de gesprekken zijn geregistreerd.

1. Gelet op het brede gevoel van ontevredenheid dat over het stikstofdossier in het buitengebied leeft, wordt het gemeentebestuur aanbevolen bij de provincie aan te dringen op het snel duidelijkheid bieden op bedrijfsniveau. Dit geldt als eerste voor de in het buitengebied voorkomende PAS melders.
2. Om het al dan niet doorgroeien, veranderen van productierichting of het eventueel beëindigen van bedrijven te accommoderen, wordt aanbevolen een voor iedere ontwikkelingsrichting passende “instrumentenkoffer” te ontwikkelen. Deze ontwikkeling zou bij voorkeur in een gebiedsproces met en door de ondernemers in het buitengebied moeten vorm krijgen.
3. Een belangrijk instrument in deze koffer is een aantal “bedrijfsbegeleidingspakketten” (wellicht mede te financieren door de provincie!), waarmee ondernemers die daar behoefte aan hebben door “de gure winter van stikstof” kunnen worden geholpen. De rijksoverheid biedt hiervoor nu diverse vouchers aan.
4. Als gemeentebestuur de provincie aansporen de natuurvergunningverlening soepeler en adequaat te laten verlopen.
5. De inmiddels door het Rijk geopende LBV plus opkoopregeling piekbelasters nogmaals bij de potentiële bedrijfsbeëindigers onder aandacht brengen.
6. De vleeskalverhouders er nogmaals op wijzen dat de (gewone) LBV opkoopregeling niet op hen van toepassing is.
7. Het in het bestemmingsplan Buitengebied opgenomen functieveranderingsbeleid opnieuw tegen het licht houden. Daarbij het volgende overwegen:
 - a. Het aantal te verlangen sloopmeters dat nodig is voor een bouwkael voor vrijstaande woning, verlagen.
 - b. Beleid heroverwegen aangaande terugbouw woningen in agrarische productiegebieden.
 - c. Beleid uitwerken om via rood voor rood (verder RvR) verkregen bouwrechten met sloopmeterskorting aan de rand van de bebouwde kom tot waarde te laten komen.
 - d. Bij eventuele terugbouw aan de rand van de bouwde kom een ruimere variatie van woningtypen toestaan, door een daarbij passende staffel van sloopmeters nader uit te werken.
 - e. In het RvR arrangement ook de overgang naar een niet-agrarisch bedrijf op te nemen en lichte opslag of bedrijfsfuncties toe te staan als nieuwe economische drager in het buitengebied.
 - f. Het aantal m2 nevenactiviteiten binnen agrarische bouwpercelen verruimen.
 - g. De eventuele wijziging van het RvR beleid versneld in procedure brengen om in te kunnen spelen op de overvloed van aanvragen die is te verwachten vanwege de geopende opkoopregelingen.

- h. Versneld ambtelijke inzet organiseren of budget voor uitbesteding vrijmaken om de hiervoor bedoelde overvloed aan te kunnen.
- 8. Inzetten op een herverkavelingstraject voor het gehele buitengebied van de gemeente Putten, zou zeer ten dienste zijn van het ontwikkelingsperspectief van de blijvende agrarische (met name grondgebonden) veehouderij bedrijven.
- 9. In samenwerking met de eigenaren/beheerders van de omvangrijke landgoederen zou een projectmatige aanpak voor huiskavelvergroting, de duurzaamheid van de binnen deze landgoederen voorkomende melkveehouderijen zeer ten dienste zijn. Daarmee kunnen deze melkveehouderijen de dragende kracht binnen de landgoederen blijven.
- 10. Bij de provincie de overlast van vraat door ganzen in de Putter- en Nijkerkerpolder aankaarten.

Bijlagen

Bijlage 1 Vragenlijst inventarisatieproject Putten

Bijlage 1: Vragenlijst inventarisatieproject Putten

1. Leeftijd ondernemer

Wat is de leeftijd van de ondernemers?

2. Sector

Welke diersoorten worden gehouden?

3. Omvang van het bedrijf

- a. aantallen dieren die worden gehouden?
- b. Is het bedrijf (opstallen en/of grond) in eigendom, huur of erfpacht?
- c. Heeft u mensen in dienst. Zowel in vaste dienst als vaste tijdelijke krachten, hulp voor melken etc. en zo ja, hoeveel?

4. Is er sprake van een nevenactiviteit?

Heeft u naast uw veehouderij nog een andere bron van inkomsten uit een nevenactiviteit op het erf of werkzaamheden buiten de deur?

5. Heeft u een opvolger?

Wanneer u een opvolger heeft, op welke termijn zal die opvolging dan plaatsvinden? Wat is de leeftijd van de opvolger. Is de opvolger familie?
Bestaat er al een samenwerkingsvorm in maatschap of VOF o.i.d

6. Hoe ziet u de toekomst voor uw bedrijf als veehouderij?

Ontwikkelingsverwachting van het bedrijf? Groei in zelfde diersoort, dus intensiveren? Groei met een extra diersoort? Of omschakeling van huidige diersoort naar andere diersoort? Of huidige diersoort houden maar extensiveren? Meer betaalde ecodiensten uitvoeren.
Is voor een eventuele bedrijfsontwikkeling, voor zover u weet, een wijziging van het bestemmingsplan nodig?

7. Hoe denkt u over emissiebeperking?

Denkt u dat voor uw bedrijf het verlagen van emissie nodig is om het stikstofprobleem op te lossen?
Hebt u al emissiebeperkende maatregelen genomen?
Hoe denkt u over innovatie als instrument om stikstofemissie te verlagen?
Is voor u het krijgen van subsidie een voorwaarde om te gaan innoveren?

8. Wat zou u willen doen wanneer de emissie van uw bedrijf (verplicht) beperkt moet worden?

Stel dat het Rijk (evt. via provincie) eist dat emissiebeperking op elk bedrijf moet plaatsvinden. Hoe zou u dat willen doen? Toepassen van technieken zoals luchtwassers? Of bijvoorbeeld door het verminderen van de dieraantallen?

9. Emissies uitruilen → emissie verkrijgen

Stel dat het Rijk eist dat er emissiebeperking op regionaal niveau moet worden bereikt, maar dat daarvoor geen emissiebeperking op stalniveau is vereist. Dan kan het zo zijn dat van elke ondernemer wordt gevraagd om alsnog bij te dragen aan emissiereductie, maar dat dit ook met aankoop van stikstof van derden kan gebeuren. Zou dat een optie voor uw bedrijf kunnen zijn? Onder welke voorwaarden?

Bent u al benaderd door een opkopen instantie

Kunt u zeggen welke instantie dit is en bent u hier op ingegaan.

Waarom niet, waarom wel.

10. Gedeeltelijk stoppen na gedeeltelijke inlevering van dierenaantallen.

Wanneer bij vraag 8 is aangegeven dat emissiebeperking via het inleveren van dieren geschiedt, houdt dat dan in dat de veehouderij op langere termijn gestopt gaat worden? Zo ja, binnen hoeveel jaren denkt u dan in het geheel te stoppen? Zo nee, wilt u uw bedrijf dan in de toekomst verder ontwikkelen tegen de dan geldende regels?

11. Gedeeltelijk stoppen → nevenactiviteit

Als bij vraag 8 is aangegeven dat emissiebeperking via het inleveren van dieren geschiedt, overweegt u dan uw inkomen aan te vullen door buiten de deur te gaan werken (als dat nodig is) of door een nevenactiviteit op het erf te starten? Aan wat voor nevenactiviteit denkt u dan? Biedt het bestemmingsplan Buitengebied, voor zover u dat weet, voldoende mogelijkheden? Of is een uitbreiding van de mogelijkheden nodig?

12. Emissies uitruilen → emissie afstaan

Stel dat u overweegt om de veehouderijactiviteiten te staken, bent u dan bereid om uw stikstof beschikbaar te stellen zodat daarmee bedrijven binnen de gemeente kunnen doorboeren? Ook als daar geen vergoeding tegenover staat?

13. Ontwikkelingslocatie veehouderij

Als u door wilt boeren, maar de huidige locatie biedt onvoldoende mogelijkheden, zou u dan opteren om (tegen vergoeding) uw bedrijf te verplaatsen?

Als u stopt met boeren, zou u dan bereid zijn om het (tegen vergoeding) beschikbaar te stellen voor iemand die wil verplaatsen zodat hij zijn bedrijf kan door ontwikkelen? En bent u dan ook bereid om de woning te verkopen?

14. Functieverandering naar wonen

Stel dat u wilt stoppen met boeren, wilt u dan uw bedrijf verkopen ongeacht wat ermee gebeurt en aan de hoogste bidder?

Vindt u dat een agrarisch bedrijf moet kunnen worden omgezet naar een bestemming wonen, waarbij in ruil voor sloop van de stallen extra woningen mogen worden gebouwd?

Wilt u na de eventuele functieverandering op deze locatie blijven wonen?

Zou de ligging van de het bedrijf ten opzichte van Natura2000 van invloed moeten zijn op het aantal woningen dat dan gebouwd zou mogen worden? (Hoe dicht bij Natura2000, hoe lager de sloopeis per woning?)

Zou de gemeente beleid moeten ontwikkelen om RvR woningen aan de rand van het dorp terug te laten bouwen. Hebt u daar eventueel nog aanvullende suggesties voor?

15. Alternatief ondernemerschap

Vindt u dat er ruimte moet worden geboden aan niet agrarische bedrijven het buitengebied op plekken waar nu agrarische bedrijven zijn?

Als u van plan bent te stoppen, wilt u dan blijven wonen op het perceel en een andersoortig bedrijf opstarten?

Zo ja, wat voor bedrijf? Kan dit in de bestaande gebouwen of wilt u dan nieuw bouwen.

Bent u bereid om gebouwen te slopen om zo een niet agrarische bedrijf te starten in de bebouwing?

Wat verwacht u van de gemeente bij de zoektocht naar de toekomst?

Overige opmerkingen (wat wilt u de gemeente nog meegeven?)